

HK/MLW

8 Chwefror 2024

Cadeirydd ac Aelodau'r Pwyllgor
Pwyllgor Diwylliant, Cyfathrebu, y Gymraeg, Chwaraeon, a Chysylltiadau Rhyngwladol
Senedd Cymru
Bae Caerdydd
CAERDYDD
CF99 1SN

Annwyl Gadeirydd ac Aelodau'r Pwyllgor Diwylliant, Cyfathrebu, y Gymraeg, Chwaraeon a Chysylltiadau Rhyngwladol,

Rwyf yn ysgrifennu atoch ynglŷn â'r toriad posibl i'r gyllideb y mae'r sector cyhoeddi yn ei wynebu yn y flwyddyn ariannol sydd i ddod. Er fy mod yn gwbl ymwybodol bod Cymru fel cenedl yn wynebu sefyllfa ariannol ddifrifol, a bron pob sefydliad yn y sector cyhoeddus â phenderfyniadau anodd iawn i'w gwneud, gan gynnwys y Cyngor Llyfrau, hoffwn egluro beth fydd y toriad arfaethedig o 10.5% yn eu golygu i ni a'n sector.

Mae'r sector cyhoeddi yn parhau i ddarparu gwerth eithriadol am arian fyddai prin yn ddigonol i wneud un cynhyrchiad ffilm neu deledu. Mae'r allbynnau ar ffurf llyfrau, e-lyfrau, llyfrau llafar, cylchgronau a gwefannau yn cynhyrchu cynnwys sydd â gwaddol hir ac yn un sydd o fudd i'r etholwyr ehangaf posibl. Y bobl uniongyrchol sy'n derbyn budd o'r grantiau cyhoeddi yw'r cyhoeddwy'r sy'n cyflogi staff, awduron a darlunwyr, dylunwyr a golygyddion llawrydd, cysodwyr ac argraffwyr, llyfrwerthwyr, ysgolion, llyfrgelloedd, ac wrth gwrs, y darllenwyr.

Er ein bod wedi goroesi degawd o gyllid sydd wedi aros yn ei unfan ac wedi parhau i gyfrannu'n sylweddol at yr economi sylfaenol ledled Cymru gyfan, bydd y toriad arfaethedig hwn o 10.5% yn y gyllideb yn cael effaith ddifrifol a bydd yn achosi difrod hir dymor a fyddai'n anodd iawn ei wrthdroi.

Byddem yn eich annog i ystyried faint o allbynnau a gweithgareddau fydd yn cael eu colli o ganlyniad i leihau'r grantiau cyhoeddi £249,763 o'i gymharu â'r costau ar gyfer un cynhyrchiad teledu neu ffilm. Rydym yn gwerthfawrogi bod Cymru Greadigol mewn sefyllfa amhleserus o orfod penderfynu sut y dylid gweithredu toriadau ac efallai mai trosglwyddo cyfran gyfartal o'r toriadau yw'r unig opsiwn. Nid yw hyn, fodd bynnag, yn cymryd i ystyriaeth y cyfraniadau sylweddol a gwirioneddol a wnawn ni i bron pob un o'r Nodau Llesiant a'r blaenoriaethau traws-sector, heb sôn am yr effaith sylweddol a gawn ar dargedau'r iaith Gymraeg.

Mae ein cynnwys Cymraeg yn hanfodol bwysig i ddarparu deunydd cyfoes, deniadol mewn amrywiaeth o fformatau i gefnogi darllenwyr sydd â phob math o ddiddordebau a gallu.

O ystyried polisi Llywodraeth Cymru i gyrraedd un miliwn o siaradwyr Cymraeg, mae'n ymddangos yn wrthreddfol i dorri'r union gynnwys y mae darllenwyr a dysgwyr yn dibynnu arno i ddysgu, ymarfer a mwynhau'r iaith. Er bod y sector llyfrau'n wynebu toriad, rwy'n deall y bydd sefydliadau eraill sy'n gweithio'n uniongyrchol ym maes y Gymraeg fel yr Urdd, y Ganolfan Dysgu Cymraeg Genedlaethol a'r Mentrau Iaith yn cadw cyllideb arfaethedig gan aros yn ei hunfan. Y cyfanswm y disgwylir i ni ei arbed o gyllideb y Grant Cyhoeddi Cymraeg yw £177,049. Gall rhai o'r ceisiadau grant unigol rydym yn eu prosesu fod mor fach â £250 sy'n dangos pa mor ddifrifol yw colli swm o'r fath.

Mae ein Is-bwyllgor Datblygu Cyhoeddi Cymraeg wedi trafod sut i weithredu toriadau ac yn gytûn nad yw dull 'sleisio salami' – gyda phob adran yn destun toriad cyfartal – yn ymarferol. O ganlyniad, cytunwyd cyn belled ag y bo modd, y dylid diogelu gwaith craidd y rhaglenni cyhoeddi, a swyddi. Mae hyn yn golygu y bydd grantiau llyfrau unigol ar gyfer oedolion a phlant, masnachfaint y gwasanaeth newyddion digidol, comisiynau awdur a'r cylchgronau i gyd yn cael eu heffeithio. Bydd y cyllidebau ar gyfer marchnata llyfrau, hyfforddiant, cefnogaeth i waith estyn allan y cyhoeddwyr Cymraeg CWLWM, taliadau anogaeth i'r llyfrwerthwyr ac ymchwil cysylltiedig â darllenwyr, i gyd yn dod i ben. Yr hyn sy'n fwyaf pryderus yw y bydd yr effaith yn llawer gwaeth ar y grantiau cyhoeddi ac, yn y pen draw, ar faint o lyfrau a gyhoeddir. Mae hyn yn ofid arbennig o ystyried bod nifer y teitlau a gefnogir eisoes wedi lleihau oherwydd cynnydd o 25% mewn costau cynhyrchu.

Mae'n destun pryder mawr i ni y bydd yn rhaid i'r gyllideb ar gyfer cyhoeddiadau Saesneg, sydd eisoes yn eithriadol o fach ac o dan straen mawr, golli £72,714; eto, swm bach iawn yn y rhan fwyaf o gyd-destunau ond yn ddinistriol yn ein un ni gan fod rhai o'r grantiau a weinyddir gennym yma am lai na £200. Mae'r cyfyng-gyngor gwirioneddol a achosir yn wyneb y diffyg dealltwriaeth o hanes, gwleidyddiaeth a diwylliant Cymru wedi ei ddogfennu'n dda, ac o gofio bod y mwyafrif o ddysgwyr a darllenwyr yng Nghymru yn cael eu gwybodaeth o gynnwys Saesneg, mae'n drychinebus gweithredu gostyngiad pellach.

Ni allwn ac ni ddylem orfod dibynnu ar gyhoeddwyr rhyngwladol yn Llundain sydd heb fawr o ddiddordeb na gwybodaeth o'n gwlad i fod yn ffynhonnell wrth gefn i'n cynnwys Saesneg, a hynny dim ond oherwydd hwyluster, neu gan mai nhw sydd, fel mae'n digwydd, â'r diwydiant cyhoeddi mwyaf yn y byd.

Nid ydym yn sicr a fydd modd gwarchod y gyllideb a glustnodwyd ar gyfer creu cylchgrawn Saesneg newydd, gyda model cynaliadwy, yn dilyn canlyniad y tendr masnachfaint diweddar a'r pwysau difrifol sydd ar y gyllideb honno. Wrth wynebu allbwn aruthrol o fawr yn Saesneg o Loegr (tua 300,000 o lyfrau'r flwyddyn), ni all Cymru fforddio cynhyrchu llai o gynnwys sy'n cyflwyno ac yn trafod ei phryderon penodol yn ddilys. Mae perygl gwirioneddol y bydd cynnig llai o arlwy ar gyfer darllenwyr yn eu hanfon ymhellach i ffwrdd oddi wrth gynnwys a wnaed yng Nghymru i Gymru.

Mae'r Grant Cynulleidfaedd Newydd wedi bod yn gyfle i arloesi go iawn ac i gael gwell cynrychiolaeth ac mae sawl cynllun newydd mewn perygl o roi'r gorau i fodoli. Gyda phwyslais Llywodraeth Cymru ar weithio tuag at weithredu'r Cynllun Gweithredu

Cydraddoldeb Hiliol ymhellach, byddai'n dorcalonnus pe bai rhywfaint o'r cynnydd gwirioneddol yr ydym wedi'i gyflawni yn cael ei atal neu ei ohirio'n ddifrifol.

Ysbrydolodd y rhaglen #CaruDarlennYsgolion ddarllenwyr ifanc, gan ddarparu'r llyfrau cyntaf erioed iddynt fod yn berchen arnynt mewn rhai achosion, a helpu ysgolion i gefnogi gweithgareddau darllen er pleser. Gyda phwyslais ein cwricwlwm ar addysgu drwy lenyddiaeth, byddai cefnogi llai o lyfrau Cymraeg neu Saesneg sy'n portreadu hanes, diwylliant a chymdeithas Cymru yn ddilys, yn wrthgynhyrchiol. Mae canlyniadau PISA yn dystiolaeth bendant bod angen i ni wneud mwy i ymgysylltu ein pobl ifanc ag amrywiaeth o wahanol gynnwys, ond yr ehangder hwnnw o ddewis a fydd mewn perygl.

Mae manteision darllen ar gyfer iechyd meddwl a llesiant wedi cael eu cofnodi'n eang, byth yn fwy felly nag yn ystod sawl cyfnod clo a phandemig Covid-19. Mae'r rhaglen Darllen yn Well wedi ei hadeiladu ar y dystiolaeth honno bod bibliotherapi yn ymyrraeth iechyd meddwl cynnar effeithiol. Drwy sicrhau bod teitlau o'r fath ar gael am y tro cyntaf yn y Gymraeg rydym yn cefnogi presgripsiynu cymdeithasol ac iechyd cymunedol, a thrwy hynny'n darparu ffynhonnell hanfodol o gymorth iechyd meddwl a llesiant i bobl gael mynediad atynt ac ymgysylltu â nhw drwy gyfrwng y Gymraeg.

Trwy ei weithgareddau dosbarthu, mae'r Cyngor Llyfrau yn cynhyrchu tua £3 miliwn mewn refeniw sy'n cefnogi 16 swydd a gan ei fod yn gweithredu ar sail nid-er-elw mae'n darparu cymorthdaliadau ychwanegol i gyhoeddwyr a llyfrwerthwyr; rydym yn gwasanaethu cannoedd o lyfrwerthwyr ac yn dosbarthu i dros 40 o wahanol wledydd. Er mwyn rhoi ein gwaith mewn cyd-destun, amcangyfrifir bod gwerth y farchnad lyfrau yng Nghymru oddeutu £70 miliwn sy'n amlgu'r pwysau y mae'r llyfrwerthwyr annibynnol bach, cyhoeddwyr a'n Canolfan Ddosbarthu yn ei wynebu a pha mor gytbwys yw ein ecosystem llyfrau.

Cymru sydd eisoes â'r gwariant lleiaf ar y celfyddydau a diwylliant o'i gymharu â gwledydd Ewropeaidd eraill o faint tebyg. Mae pob gwlad yn cydnabod y pŵer o adrodd eu straeon eu hunain, yn eu hieithoedd eu hunain, a gobeithio eich bod yn cytuno â mi fod angen mwy o gynnwys yn hytrach na llai arnom sy'n ennyn diddordeb ein dinasyddion mewn ffordd ystyrlon.

Rwyf wedi amlinellu sut mae ein gwaith yn croesi ar draws gwahanol gyfrifoldebau adrannau'r Llywodraeth a sut mae ein seilwaith yn cefnogi gweithredu polisiâu allweddol Llywodraeth Cymru; hefyd beth fydd effaith y toriad arfaethedig o 10.5% yng nghyd-destun cymharol maint ein cyllid grant, yn enwedig o ran y Grantiau Cyhoeddi. Rwyf yn eich annog, felly, i gefnogi gostyngiad i'r toriadau arfaethedig gan y bydd hyn yn help i'r sector a ninnau i barhau i ddarparu gwasanaethau gwerthfawr i'n cenedl.

Gyda diolch diffuant am roi eich ystyriaeth i'r mater,

Yn gywir,

HELGARD KRAUSE
Prif Weithredwr

